

PUTEM PRAVEDNE TRANZICIJE

ECO-TEAM
ENVIRONMENTAL PROTECTION

Pravedna tranzicija je koncept koji se sve više prepoznaje kao ključni element globalnih napora u borbi protiv klimatskih promjena i promovisanja održivog razvoja. Ovaj koncept proizilazi iz prepoznavanja da ekološke promjene, uključujući i prelazak na čistiju, obnovljivu energiju, imaju duboke socijalne i ekonomske posljedice. U srcu pravedne tranzicije leži ideja da promjene u energetske sektoru u širem ekološkom kontekstu treba da budu pravične i inkluzivne, osiguravajući da niko nije ostavljen po strani i da se štite prava i sredstva za život radnika, zajednica i drugih zainteresovanih strana.

Koncept pravedne tranzicije se tijesno povezuje sa klimatskim politikama. Kako se svijet suočava sa neophodnošću smanjenja emisija gasova sa efektom staklene bašte i ograničavanja globalnog zagrijavanja, postaje jasno da je potrebno prestrukturiranje ekonomija i energetskih sistema. Međutim, ovo prestrukturiranje nosi sa sobom rizik od ekonomskih i socijalnih nejednakosti, posebno u regijama koje su tradicionalno zavisile od industrija fosilnih goriva. Pravedna tranzicija teži da adresira ove izazove, obezbjeđujući da prelazak na čistu energiju bude i socijalno održiv.

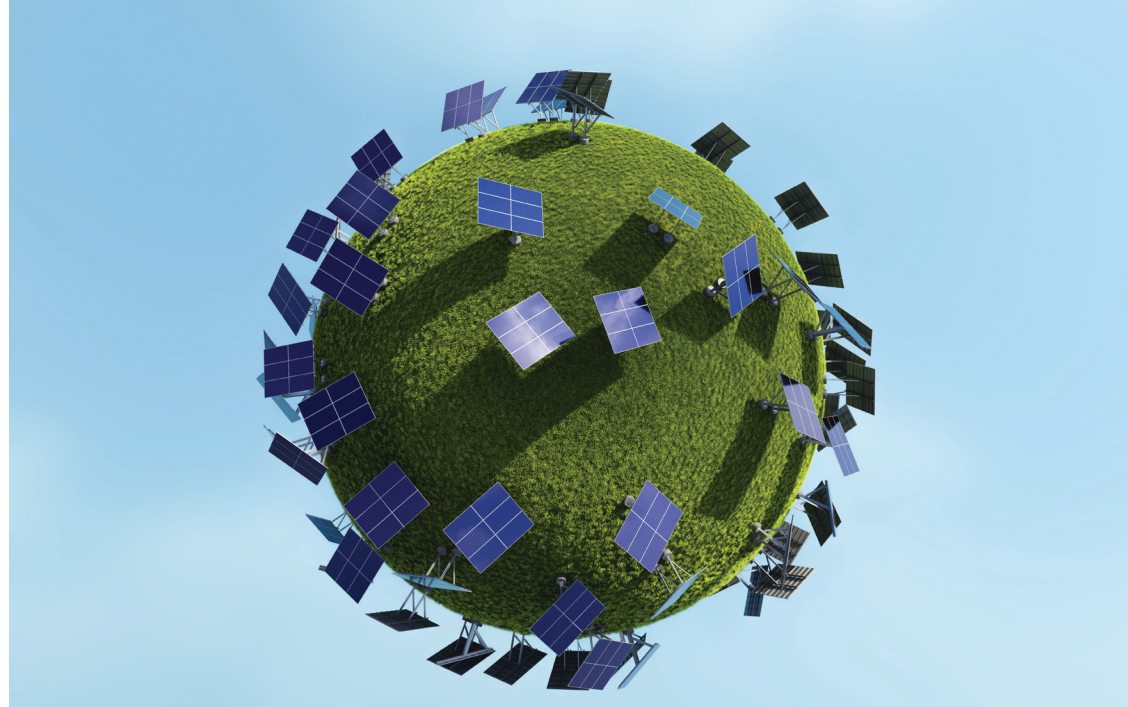
Koncept pravedne tranzicije je predstavljen kao sveobuhvatni okvir koji vodi našu transformaciju u ekološka društva na socijalno pravedan i pravičan način. Sa razvojem ovog koncepta, radnički sindikati i klimatski pokreti ističu potrebu za sistemskom transformacijom. Pravedna tranzicija podrazumjeva fundamentalne promjene, ne samo ključnih privrednih grana i potrošačkih sistema, poput, npr. energetike, transporta, poljoprivrede i hrane (Burrow, 2017), već i promjene infrastrukture, društvenih vrijednosti i politike (Heyen, Menzemer, Wolff, Beznea & Williams, 2020). Dodatno, ovaj koncept ističe potrebu za globalnim zaokretom ka humanom i fer ekonomskom sistemu, sa zdravim ekosistemom, zdravstvom, javnim službama, obrazovanjem i kulturom u svojoj srži.

KONCEPT PRAVEDNE TRANZICIJE

Uvođenje „ekoloških” politika, bez uzimanja socijalne pravde u obzir, ne funkcioniraju. „U srži narativa o održivosti i otpora prema njima, leži strah da rješavanje problema klimatskog izazova podrazumjeva nepovratan izbor između očuvanja planete ili zaštite radnika i ekonomije koja održava ljude. Ideja da zaštita životne sredine i zaštite radnika ne idu zajedno, prosiže se od socijalnih, preko političkih pa do ekonomskih podjela.” (UNRISD4, 2018:3). Samo vizija o tranziciji koja uzima u obzir kompleksnost, zavisnost od konteksta i međusobno povezivanje mnogobrojnih izazova će moći da donese hitno potrebnu radikalnu promjenu.

Definicija „Pravedna tranzicija obezbjeđuje budućnost i sredstva za izdržavanje svim radnicima i njihovim zajednicama u tranziciji ka niskougljeničnoj ekonomiji” bazira se na društvenom dijalogu između radnika i njihovih sindikata, poslodavaca, vlade i zajednice. Plan za pravednu tranziciju obezbjeđuje i garantuje bolja i dostojanstvenija radna mjesta, socijalnu zaštitu, više mogućnosti za obučavanje i veću sigurnost posla za sve radnike na koje su uticale politike o globalnom zagrijavanju i klimatskim promjenama” (ITUC, Heyen i drugi, 2020). U ovoj definiciji, preuzetoj od Međunarodne konfederacije sindikata, društveni dijalog i obezbijeđena dostojanstvena radna mjesta su ključni.

Da sumiramo, pravedna tranzicija „opisuje tranziciju ka niskougljeničnoj ekonomiji otpornoj na klimatske promjene koja u potpunosti iskorišćava benefite ekoloških aktivnosti, dok minimalizuje poteškoće radnika i njihovih zajednica”. (ITUC, 2015).

Prema istraživanjima, proces pravedne tranzicije mora da obuhvati sljedeće elemente:

Inkluzivni društveni i regionalni dijalog: On uključuje konsultacije i pregovore između Vlada, asocijacija poslodavaca i asocijacija radnika, kao i ekološke nevladine organizacije.

Mjere za ublažavanje negativnih efekata po radnike i region: Ovo uključuje kako kratkoročne i defenzivne mjere (npr. kompenzaciju za gubitke), tako i dalekosežne i proaktivne mjere, koje imaju za cilj strukturnu preorijentaciju (poput politika o razvijanju vještina ili ozelenjavanja ekonomije).

Pomoć radnicima u granama industrije koje su u opadanju u pronalasku posla. Osnovne mjere za ponovno zapošljavanje uključuju usluge upućivanja na posao, obuke za pronalaženje posla, pomoć pri preseljenju, podsticaji za zapošljavanje za preduzeća, kao i pomoć pri osnivanju sopstvenog biznisa.

Pomoć novim biznisima i pomoć u kreiranju dostojanstvenog rada: Vlade bi trebalo da pomažu osnivanje novih 'zelenih ekonomskih aktivnosti' start-up grantovima, podsticajima za istraživanje i razvoj i slično. Trebalo bi obratiti posebnu pažnju na stvaranje podjednakih radnih mogućnosti za žene.

Pomoć specifičnim regijama i zajednicama: nacionalne vlade mogu da podrže pogođene regije i zajednice investiranjem u održivu infrastrukturu (mobilnost, energija itd) i da (re)lociraju javne institucije u pogođene regione. Pomoć sa vrha bi trebalo da bude povezana sa procesima razvoja vizija i ideja za budućnost regiona 'odozdo'.

Omogućiti svim građanima da vode održive živote: Finansijska pomoć za energetski efikasno renoviranje stambenog prostora, pristupačan i povoljan javni prevoz, dijeljenje alata i usluga popravki olakšavaju grupama sa niskim prihodima da se odluče za održivi životni stil.

CILJEVI I OBAVEZE U OKVIRU MEĐUNARODNE I EVROPSKE KLIMATSKE POLITIKE

Na međunarodnom nivou, Pariski sporazum i svi pripadajući ciljevi klimatske politike ključni su proces za postizanje ciljeva međunarodne klimatske politike. Pariski sporazum je pravno obavezujući međunarodni ugovor o klimatskim promjenama koji je usvojilo 196 strana ugovornica na Konferenciji UN o klimatskim promjenama (COP21) u Parizu, Francuska, 12. decembra 2015. godine. Crna Gora je potpisala Pariski sporazum 22. aprila 2016. godine, ratifikovala ga je na nacionalnom nivou 20. decembra 2017. godine, a u Crnoj Gori je stupio na snagu 19. januara 2018. godine. Sveobuhvatni cilj Pariskog sporazuma je zadržati povećanje globalne prosječne temperature

na znatno ispod 2°C iznad predindustrijskih nivoa i nastaviti sa naporima da se povećanje temperature ograniči na 1,5°C iznad predindustrijskih nivoa. Da bi se globalno zagrijavanje ograničilo na 1,5°C, emisije gasova sa efektom staklene bašte (GHG) moraju dostići vrhunac najkasnije do 2025. godine i pasti za 43% do 2030. godine. Od 2020. godine zemlje potpisnice podnose svoje nacionalne klimatske akcione planove, poznate kao nacionalno utvrđeni doprinosi (NDC). Svaki sljedeći NDC treba da odražava sve veći stepen ambicije u odnosu na prethodnu verziju. Najnovije ažuriranje NDC Crne Gore dostavljeno je u junu 2021. godine. To ažuriranje uključuje cilj smanjenja ukupnih nacionalnih emisija gasova sa efektom staklene bašte od najmanje 35% (osim LULUCF-a) do 2030. godine u poređenju sa baznom 1990. godinom. Takođe se precizira period implementacije koji traje od 1. januara 2021. do 31. decembra 2030. godine. Napredak se prati dvogodišnjim izvještavanjem o inventarama emisija gasova sa efektom staklene bašte prema UNFCCC i određenim indikatorima napretka. Prvi dvogodišnji izvještaj o transparentnosti treba da bude izrađen do kraja 2024. godine. Na evropskom nivou, postoje takođe važne političke obaveze i ciljevi politike koje Crna Gora treba da razmotri i slijedi: Dana 10. novembra 2020. godine, politički lideri Zapadnog Balkana (ZB) okupili su se u Sofiji na Samitu Svjetske banke u okviru inicijative Berlinskog procesa i prihvatili Evropski zeleni dogovor kao novu strategiju rasta Evropske unije prema modernoj, klimatski neutralnoj, resursno efikasnoj i konkurentnoj ekonomiji. Takođe su postigli važnu prekretnicu usvajanjem Sofijske

deklaracije o Zelenoj agendi za Zapadni Balkan koja ima za cilj da podrži i ubrza promjene i procese u regionu sa sveobuhvatnim ciljem rješavanja klimatskih promjena. Lideri zemalja Zapadnog Balkana obavezali su se da će zajedno sa EU raditi na cilju ostvarenja karbonski neutralnog kontinenta do 2050. godine kroz uvođenje stroge klimatske politike i reformu energetske i transportnog sektora, uključujući neke važne aktivnosti, kao što je usklađivanje sa Zakonom o klimi EU11 sa vizijom postizanja klimatske neutralnosti do 2050. godine; postavljanje energetske i klimatske ciljeve do 2030. u skladu s okvirom Energetske zajednice i pravnom tekovinom EU; nastavak usklađivanja sa EU šemom za trgovinu emisijama (EU ETS); saradnju u izradi procjene socio-ekonomskog uticaja dekarbonizacije na nivou pojedinačnih ekonomija i na regionalnom nivou u cilju pravedne tranzicije; davanje prioriteta energetske efikasnosti i njeno unapređenje u svim sektorima; povećanje udjela obnovljivih izvora energije i obezbjeđivanje neophodnih uslova za investiranje, u skladu sa pravnom tekovinom i ciljem EU i Energetske zajednice; nastojanje da se smanje i postepeno ukidaju subvencije za uglj, striktno poštujući pravila državne pomoći; itd.

Ove obaveze su ponovljene na Samitu Zapadnog Balkana u Berlinu 3. novembra 2022. godine Berlinskom deklaracijom o energetske sigurnosti i zelenoj tranziciji na Zapadnom Balkanu. Crna Gora je pristupila Energetskoj zajednici u januaru 2007. godine i jedna je od devet strana ugovornica. Evropska unija je potpisnica Ugovora o Energetskoj zajednici i predstavlja je Evropska komisija koja služi kao stalni potpredsjednik organizacije. Energetska zajednica je međunarodna organizacija koja okuplja Evropsku uniju i njene susjede kako bi stvorila integrisano panevropsko energetsko tržište. Organizacija je osnovana Ugovorom o uspostavljanju Energetske zajednice potpisanim u oktobru 2005. godine u Atini, Grčka, a na snazi je od jula 2006. godine. Ključni cilj Energetske zajednice je da proširi pravila i principe unutrašnjeg energetskeg tržišta EU na zemlje Jugoistočne Evrope, region Crnog mora i šire, na osnovu pravno obavezujućeg okvira.

Odlukom Ministarskog savjeta Energetske zajednice od 15. decembra 2022. godine, Crna Gora je preuzela važne i dalekosežne obaveze:

- Cilj za neto emisije gasova staklene bašte (GHG) u 2030. u odnosu na nivo iz 1990. je minus 55,0% (2,42 MtCO₂eq), što isključuje emisije i uklanjanje u sektoru LULUCF (Korišćenje zemljišta, prenamjena zemljišta i šumarstvo).

- Ciljano učešće energije iz obnovljivih izvora u bruto finalnoj potrošnji energije do 2030. godine je 50%.

- Što se tiče energetske efikasnosti, Crna Gora se obavezala da će imati maksimalno učešće potrošnje primarne energije do 2030. godine od 0,92 Mtoe i maksimalno učešće finalne potrošnje energije do 2030. godine od 0,73 Mtoe.

EU KLIMATSKA NEUTRALNOST I ENERGETSKA POLITIKA

Kako je energetske sektor trenutno odgovoran za preko 75% emisije gasova staklene bašte u okviru EU (EC, 2018), to je sektor od presudnog značaja za klimatske politike. Tranzicija energetskeg sektora bi pružila veliku priliku za povećanje zaposlenosti.

Istraživanja predviđaju porast broja zaposlenih u Evropskoj Uniji između million i dva miliona zaposlenih do 2030 (Heyen i drugi, 2020). Istovremeno, tranzicija ka klimatske neutralnosti bi, naravno, imala dalekosežne efekte na sektore zasnovane na fosilnom gorivu i sektore sa visokim koeficijentom emisije ugljen-dioksida. Ovo će imati veliki uticaj na lokalnom i regionalnom nivou tamo gde su koncentrisani sektori zavisni od fosilnog goriva. Važan primjer su rudnici uglja, koji su regionalno koncentrisani, ponajviše u Istočnoj Evropi. I industrije čelika, cementa i hemijske industrije bi takođe mogle da iskuse teške tranzicije. Ako pogledamo živote građana, prelazak na klimatsku neutralnost bi imao ogromne zdravstvene benefite, naročito za osjetljive grupe. Istovremeno, porez na ugljenik će činiti da život bude mnogo skuplji (povećanje cijena električne energije i grijanja). Zbog toga je potrebno posvetiti posebnu pažnju domaćinstvima sa niskim prihodima i nezaposlenima. U ovom smislu, inicijativa Talas Obnove Evropske komisije (European Commission's Renovation Wave initiative), kreirana da poboljša energetske performanse zgrada, kao dio Evropskog Zelenog Dogovora, bi bila od velike važnosti. Viša stopa renoviranja bi bila neophodna kako bi se unaprijedila energetska efikasnost i smanjio efekat staklene bašte.

U našim dominantnim društvenim i ekonomskim modelima u narativima o održivom razvoju nisu uvijek bile uključene strukturne promjene. Sa predstojećim napretkom u tehnologiji i inovaciji, gaji se iluzija da bismo zamjenom energetske izvora i materijala za 'održive',

moгли da podnesemo trenutni obrazac potrošnje.

Na polju energetske tranzicije, na primjer, veliki broj inicijativa se fokusira na energetska efikasnost. Za to vrijeme su socijalne potrebe od manjeg značaja. Kao rezultat, iako povećana efikasnost i optimizacija omogućavaju industrijskoj opremi i vozilima da koriste manje fosilnog goriva, porast u potrošnji je napravio strmi uspon u utrošku fosilnih goriva širom svijeta. Jednostavno rečeno: imamo više automobila i njima vozimo više.

U tom pogledu, neophodne su i strukturne i transformativne promjene. Pristup strukturne reforme pravednoj tranziciji ističe „inkluzivan i pravičan proces donošenja odluka, kao i princip kolektivne odgovornosti i upravljanja novim sistemom dekarbonizovane energije od strane različitih aktera – prije nego pojedinačne interese. Takav pristup pravednoj tranziciji ima za posljedicu institucionalnu promjenu i strukturnu evoluciju sistema. Rješenja nisu produkovana samo od strane tržišnih sila ili tradicionalnim putem kroz nauku ili tehnologiju, već proizilaze iz modificovanih struktura upravljanja, participacije i osjećaja vlasništva.” (Healy i Barry, 2017. u UNRISD, 2018). Energetska tranzicija, kao dio ovog procesa, podrazumijeva prelazak sa fosilnih goriva na obnovljive izvore energije. Ovaj prelazak je ključan za smanjenje emisija gasova sa efektom staklene baste i postizanje ciljeva Pariškog sporazuma. Međutim, energetska tranzicija ne utiče samo na okolinu; ona takođe ima značajne ekonomske, socijalne i političke implikacije. Pravedna tranzicija priznaje ove složenosti i teži da osigura da promjene budu pravične i inkluzivne, sa posebnim fokusom na zaštitu onih koji su najviše pogođeni promjenama.

Kroz pravednu tranziciju, cilj je da se postigne ravnoteža između ekoloških ciljeva i socijalnih potreba, osiguravajući da se prava radnika i zajednica uzimaju u obzir u procesu tranzicije. To uključuje strategije kao što su prekvalifikacija radnika, podrška zajednicama koje su zavisne od fosilnih goriva, i razvoj politika koje podstiču održiv ekonomski rast koji je u skladu sa ekološkim ciljevima.

U Crnoj Gori, kao i u ostalim zemljama regiona, pravedna tranzicija ima poseban značaj zbog zavisnosti energetskeg sektora od fosilnih goriva, posebno uglja, i potrebe za diversifikacijom energetske izvora. Crna Gora se suočava s izazovom transformacije svoje energetske infrastrukture i ekonomije, te istovremeno mora voditi računa o zaštiti radnih mjesta, obrazovanju radne snage za nove tehnologije, te socijalnoj i ekološkoj održivosti. Povezanost ove tematike sa širim

evropskim i globalnim inicijativama za pravednu tranziciju, kao što su EU fondovi i programi podrške, dodatno ističe važnost koordinisanog i sveobuhvatnog pristupa. Crna Gora, kao zemlja koja teži evropskim integracijama, mora uskladiti svoje politike s evropskim smjernicama i ciljevima u oblasti klimatskih promjena i energetske tranzicije.

IZAZOVI PRAVEDNE TRANZICIJE

EKONOMSKI IZAZOVI

Pravedna tranzicija ima za cilj da omogući restrukturiranje trenutnih lokalnih ekonomija, zavisnih od uglja, na način koji je u skladu sa ciljevima održivog razvoja i evropskim klimatsko-energetskim politikama.

Implementacija pravedne tranzicije treba da omogući ekonomsku diversifikaciju, odnosno da osnaži ekonomiju, na način što će je pokretanjem drugih ekonomskih djelatnosti učiniti manje ranjivom, i time povećati otpornost lokalnih zajednica. Brojne su mogućnosti za pokretanje razvojnog privrednog ciklusa u ekonomijama zavisnih od uglja. Ono što ovim ekonomijama daje početnu prednost i impuls su svakako nusproizvodi iz procesa proizvodnje i korištenja uglja, poput pepela, šljake i gipsa a koji mogu biti iskorišteni kao ulazna sirovina u drugim proizvodnim ciklusima, kao i dio radne snage, koji ima specifična znanja, neophodna u opekarskoj industriji, industriji proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora energije, poljoprivredi, i drugim srodnim oblastima.

Postoji rizik od značajnog gubitka radnih mjesta, ne samo u rudnicima, već i u povezanim industrijama, kao što su transport, održavanje opreme i usluge podrške. Ovaj gubitak radnih mjesta može imati širok uticaj na lokalnu zajednicu, dovodeći do smanjenja potrošačke potražnje i prihoda za lokalne biznise. Kako se lokalna ekonomija Pljevalja u velikoj mjeri bazira na industriji uglja, tranzicija ka alternativnim privrednim granama može prouzrokovati ekonomski pad. Ovo može uticati na različite sektore, od malih preduzeća do javnih usluga, što dodatno komplikuje proces tranzicije. Potrebno je razmotriti kako podržati i preusmjeriti lokalnu ekonomiju tako da se minimizira negativni ekonomski uticaj i omogući održiv razvoj.

Ključan izazov u Pljevaljima je identifikacija i uspostavljanje novih industrija koje mogu zamijeniti ugalj kao osnovu lokalne ekonomije. Ovo zahtjeva značajne investicije, inovacije i promjenu vještina radne snage. Neophodno je istražiti koje nove industrije bi mogle biti održive u ovom regionu, kao što su obnovljivi izvori energije, turizam ili napredne tehnologije, i razviti strategije za njihovu implementaciju. Diversifikacija ekonomije je ključna kako bi se umanjili rizici i osigurao dugoročan ekonomski razvoj. To podrazumjeva razvoj novih industrija koje mogu obezbijediti alternativne izvore zaposlenja i prihoda. Za uspješnu ekonomsku diversifikaciju, neophodno je stvoriti okruženje koje podstiče investicije i rast novih industrija. To uključuje stabilnu političku i pravnu strukturu, povoljne poreske politike, dostupnost finansijskih sredstava i podršku za mala i srednja preduzeća.

SOCIJALNI IZAZOVI

Promjena identiteta zajednice i uticaj na lokalnu kulturu jedan je od najvećih socijalnih izazova pravedne tranzicije. U mnogim regionima, kao što je Pljevaljski region u Crnoj Gori, industrije poput rudarenja ne samo da su izvor prihoda, već i ključni dio kulture i identiteta zajednice. Otpor promjenama često proizilazi iz duboko ukorijenjenog osjećaja pripadnosti i ponosa na tradicionalnu industriju. Ovaj identitet se može osjećati ugroženim promjenama koje pravedna tranzicija donosi. Promjena identiteta zajednice koja proizilazi iz pravedne tranzicije može imati duboki psihološki i kulturološki uticaj. U zajednicama koje su decenijama bile usredsređene na industriju uglja, postoji snažan zajednički identitet koji se temelji na ovoj industriji. Prelazak na nove industrije može narušiti osjećaj pripadnosti i ponosa koji su ljudi vezivali za svoj rad i tradiciju. To može dovesti do otpora prema promjenama, posebno kada se osjećaju kao da njihova istorija i kultura nisu adekvatno vrednovani u novim planovima razvoja.

Promjena izaziva strah od neizvjesnosti, posebno kada je zaposlenje u pitanju. Tranzicija od uglja ka obnovljivim izvorima energije može dovesti do gubitka radnih mjesta u tradicionalnim industrijama. Radnici se suočavaju s izazovom prekvalifikacije za nova zanimanja, što može biti zastrašujuće, posebno za starije generacije koje su proveli decenije radeći u jednom sektoru.

Tranzicija može dovesti do socijalne nestabilnosti, posebno ako ne postoji adekvatan plan za zbrinjavanje radnika koji gube posao. Osim toga, moguće su i migracije radne snage, posebno među mlađim generacijama, koje traže prilike izvan svojih lokalnih zajednica. Ovo može dovesti do "odliva mozgova" i slabljenja lokalnih ekonomija, što dodatno komplikuje proces ekonomske i socijalne rekonstrukcije. Očuvanje socijalne kohezije je ključno.

Pravedna tranzicija zahtjeva pažljivo planiranje i razumijevanje kako lokalnih tako i širih socioekonomskih dinamika. Potrebno je usmjeriti se na stvaranje inkluzivnih strategija koje uzimaju u obzir kako ekonomske tako i kulturološke aspekte zajednica, uz istovremeno obezbjeđivanje podrške na političkom i društvenom nivou. Politički izazovi pravedne tranzicije su kompleksni i višedimenzionalni. Uspjeh tranzicije zavisi od sposobnosti političkih lidera da prevaziđu kratkoročne političke interese i pritisak industrije uglja, te da razviju i sprovedu politike koje su usmjerene na dugoročnu održivost i dobrobit zajednice. Međunarodna saradnja i podrška igraju ključnu ulogu u ovom procesu, pružajući neophodne resurse i znanja za efikasnu tranziciju.

ZAKLJUČAK

Moguće je izvesti dvije glavne pouke koje proističu iz izrade ove brošure: što kasnije započnu napor za pravednu tranziciju, to će tranzicija biti skuplja i imati manje šanse da bude uspješna; a diversifikacija privrede (smanjivanje zavisnosti od samo jedne privredne djelatnosti) je važna, nezavisno od toga da li se tranzicija na niskougljenični razvoj planira ili sprovodi. Zbog toga se preporučuje da Crna Gora bez odlaganja započne pripremu Plana za pravednu tranziciju da bi se osiguralo da niko ne bude izostavljen.

Postojeća loša socio-ekonomska situacija, negativni trendovi u vezi sa migracijom stanovništva, nemogućnost zapošljavanja u bilo kojoj drugoj grani privrede osim u industriji uglja, degradirana životna sredina i loš kvalitet vazduha koji utiče na zdravlje ljudi, neki su od razloga za što hitniju socio- ekonomsku tranziciju i sistemsko restrukturiranje ekonomije Pljevalja.

Zbog toga je važno što prije odrediti u kom pravcu bi Pljevlja trebalo da se dalje razvijaju. Potpuna zavisnost od uglja zahtjeva promjenu ako želimo da zaustavimo odlazak građana iz Pljevalja i ako želimo da Pljevlja budu mjesto mogućnosti za sve građane, a ne samo prilika za one koji mogu da se zaposle u Rudniku uglja ili Termoelektrani.

Na putu ekonomske transformacije Pljevalja, važno je stvoriti adekvatne preduslove i adresirati ključne izazove. Rješavanje ovih izazova zahtjeva koordinisane napore na svim nivoima vlasti, kao i uključivanje privatnog sektora, međunarodnih organizacija i lokalne zajednice. Neophodna je modernizacija i proširenje infrastrukture, uključujući puteve, vodosnabdijevanje i kanalizacione sisteme, kako bi se podržao održivi ekonomski razvoj i poboljšao kvalitet života. Takođe, potrebno je suočiti se sa negativnim demografskim trendovima, kao što su starenje stanovništva i odlazak mladih, koji dodatno komplikuju ekonomski razvoj. Nedostatak investicija predstavlja ključni izazov, stoga su potrebna značajna finansijska sredstva za infrastrukturne projekte i nove ekonomske aktivnosti. Konačno, unapređenje obrazovnih programa i stručno osposobljavanje stanovništva ključno je za ekonomsku diverzifikaciju i razvoj novih sektora privrede.

Razvoj i sprovođenje dugoročnih strategija za ekonomsku diverzifikaciju, održivu energiju, poboljšanje infrastrukture i zaštitu životne sredine ključni su za osiguranje održivog ekonomskog razvoja u Pljevljima.

Pravedna tranzicija je neophodna za stvaranje održive budućnosti koja uzima u obzir i ekološke i socijalne aspekte. Kroz pažljivo planiranje, participativni pristup i odgovarajuće investicije, možemo postići ekonomiju koja je pravedna za sve i koja osigurava prosperitetne i održive zajednice.

ECO-TEAM
ENVIRONMENTAL PROTECTION

www.ecoteam.me
e-mail: office@ecoteam.me
tel: +382 20 265 517